

ТОРГОВІ ВІЙНИ ТА НАСЛІДКИ ЇХ ВЕДЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

©2021 ЛАКІЗА В. В., ГРИЦЕНЯК С. Р.

УДК 339.56:338.43

JEL: F13

Лакіза В. В., Гриценяк С. Р. Торгові війни та наслідки їх ведення на прикладі підприємств аграрної промисловості України

У статті розглянуто актуальність лібералізації торговельних взаємовідносин, котра чинить позитивний вплив на зміну товарообігу; визначено підходи до розуміння категорії «торгові війни»; наведено перелік форм торгових війн, а також надано їх коротку характеристику. Досліджено методи ведення наступальної та оборонної торгових війн. На увагу заслуговують узагальнені та формалізовані наслідки введення торгових війн на прикладі функціонування підприємств аграрної промисловості України, визначення яких має на меті усунення проблем, виявлених на сільськогосподарських підприємствах, та розроблення превентивних заходів з метою їх запобігання. Розглянуто специфіку ведення торгових війн Україною, Росією, США, Китаєм та ЄС. Визначено, що тенденції розвитку українського агросектора перебувають у прямій залежності від глобальних економічних трендів. Досліджено динаміку товарної структури експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції України, на основі чого можна сформулювати висновки про користь та збитки для країни. Визначено слабкі місця у веденні Україною експортно-імпоротної політики, до яких можна віднести нестачу кадрів у сільському господарстві, проблеми логістики та залучення додаткових інвестиційних потоків, на основі чого сформовано вектори оптимального розвитку аграрної промисловості України. У роботі наведено перелік факторів зростання аграрної галузі України, зокрема: підвищення продуктивності праці та виробництва в цілому; нарощування обсягів експорту; орієнтування діяльності агровиробників на нішеві галузі; активний розвиток усіх можливостей агровиробництва, яке називають «український органік». Досліджені мотиви та політика торгових війн дають змогу в подальшому запропонувати більш дієвий апарат задля вирішення існуючих проблем.

Ключові слова: торгові війни, форми торгових війн, наслідки торгових війн, аграрна промисловість.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-10-23-30>

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 10.

Лакіза Вікторія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: viktoria.v.lakiza@lpnu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6764-8536>

Гриценяк Соломія Романівна – студентка, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: soli4kagr@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5097-3845>

UDC 339.56:338.43

JEL: F13

Lakiza V. V., Hrytseniak S. R. Trade Wars and the Consequences of their Conduct on the Example of Agricultural Enterprises of Ukraine

The article discusses the relevance of liberalization of trade relations, which has a positive impact on the change in trade turnover; the approaches to understanding the category of «trade wars» are defined; a list of forms of trade wars as well as a brief characterization of them is provided. The methods of conducting offensive and defensive trade wars are studied. Attention is accorded to the generalized and formalized consequences of the conduct of trade wars on the example of the functioning of enterprises in the agricultural industry sector of Ukraine, the definition of which aims at eliminating the problems identified in agricultural enterprises, along with development of the corresponding preventive measures. The specifics of conduct of trade wars between Ukraine, Russia, the USA, China and the EU are considered. It is determined that the tendencies in the development of the Ukrainian agricultural sector are directly dependent on global economic trends. The dynamics of commodity structure of exports of agricultural and food products of Ukraine is studied, on the basis of which it is possible to draw conclusions about benefits and losses for the country. The weaknesses in Ukraine's export-import policy are identified, including the lack of personnel in agriculture, the problems of logistics and the attraction of additional investment flows, on the basis of which vectors of optimal development of the agricultural industry of Ukraine are formed. The publication lists the growth factors of the agricultural sector of Ukraine, in particular: enhancing the productivity and production in general; increasing the export volumes; orientation of the agricultural producers' activities towards the niches of the industry; active development of all opportunities for the agricultural production, which is called «Ukrainian organic». The researched motives and policy of trade wars make it possible to offer a more effective apparatus to solve existing problems in the future.

Keywords: trade wars, forms of trade wars, consequences of trade wars, agrarian industry.

Fig.: 1. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 10.

Lakiza Viktoriia V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Management and International Business, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: viktoria.v.lakiza@lpnu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6764-8536>

Hrytseniak Solomiia R. – Student, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: soli4kagr@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5097-3845>

Одним із наслідків нинішніх конфліктних взаємин між Україною та Росією, зумовлених російською агресією, є введення торгових війн між країнами, так само, як колись між Китаєм і США. Ситуація в торгівлі стає додатковим важелем тиску, аргументом при переговорах з інших питань. Але не варто забувати, що друга сторона майже завжди буде вводити заборони/обмеження зі свого боку. Щоб уникнути таких проблем, свого часу країни ЄС вирішили створити єдиний економічний простір, не вести торгові війни й активно працювати над угодами про зону вільної торгівлі з іншими країнами. В економічній теорії вважається, що лібералізація торгівлі завжди чинить позитивний вплив на економіки країн, оскільки зростання товарообігу, як правило, веде до підвищення обсягу виробництва, доходів від торгівлі та зростання доходів населення, яке, своєю чергою, може купувати ще більше товарів. Якщо ж дві країни вводять у своїй торгівлі обмежувальні заходи, дана ситуація, відповідно, має зворотний для економіки ефект.

Концептуальні засади у сфері міжнародної конфліктології опрацьовано в праці В. Кременюка [1]. Теоретичні основи світових торгових війн, форми та методи їх ведення розглядали Безрукова Н. В. і Василенко М. В. [2]. Ануфрієвою К., Брус С. та ін. досліджено виклики та лінії опору малої відкритої економіки світовим торговим війнам [3], Бубликом Є. та Шаповал Ю. – проблематику трансформації міжнародних потоків капіталу в умовах торгових війн [3], Соболевим Б. – можливу тактику для України за умов глобальних торгових війн [3]. Омельченко О. у своїй праці дослідила актуальні проблеми світової торгівлі та навела перелік імовірних наслідків від світової торгової війни для світу в цілому та України зокрема [4]. Окремим аспектам проведення безпосередніх торгових розслідувань у напрямку розроблення та запровадження конструктивних форм захисту вітчизняних товаровиробників присвячено роботу Ісханової Н. та Прокопенко Ю. [5]. Григоренко Ю. [6], своєю чергою, пропонує заходи захисту внутрішнього ринку та протидії протекціонізму.

Слід зазначити, що зазвичай будь-який міждержавний торговий конфлікт дослідники ототожнюють із торговою війною, яка визначається як процес протиставлення економічних чи політичних інтересів із метою досягнення бажаних результатів шляхом використання різноманітних інструментів протекціоністського захисту. Втім, очевидними є відмінності в перебігу такого протистояння з огляду на різну інтенсивність міждержавної напруги, ступень якої має різні наслідки для зовнішньоторговельних і зовнішньополітичних відносин країн і передбачає впровадження відмінних за жорсткістю регуляторних заходів.

Проблематику ведення торгових війн у світі досліджувало чимало як іноземних, так і вітчизняних науковців, проте через розвиток країн чи їх занепад, через постійні зміни в експорті та імпорті, через

людський фактор і суб'єктивну думку вона потребує більш глибокого дослідження на мікроекономічному рівні, а саме: виявлення впливу торгових війн на аграрну промисловість України.

Зважаючи на викладене вище, *метою* статті є визначення наслідків введення торгових війн на прикладі функціонування підприємств аграрної промисловості України.

На думку Безрукової Н. В. і Василенко М. В., торгова війна – це «сукупність економічних, правових, адміністративних та інших дій, спрямованих проти економічної системи іншого суб'єкта виробничо-господарської діяльності. Залежно від сторони, вона проводиться з ціллю захоплення закордонних ринків (наступальна торгова війна) або попередження торгової «окупації» національної економіки (оборонна торгова війна)» [2]. Асланова Е. [7] вважає, що торгова війна обумовлена одностороннім стимулом кожної країни стосовно введення імпорتنих тарифів задля покращення умов торгівлі. В основному вона актуалізується за умов посткризового відновлення економіки на тлі скорочення загального сукупного попиту. Торгова війна може проводитися в рамках більш масштабного протистояння – так званої економічної війни.

Основними методами ведення *наступальної торгової війни* є:

- ✦ зменшення експортних митних тарифів;
- ✦ підвищення експортних квот;
- ✦ використання демпінгових цін;
- ✦ запровадження економічної блокади та ембарго;
- ✦ оголошення продукції конкурентів шкідливою для споживачів чи екології, у тому числі за допомогою просування міжнародних нормативних актів та стандартів, які забороняють чи істотно обмежують продуккування та використання продукції компаній-конкурентів.

Основними методами провадження *оборонної торгової війни* є:

- ✦ підвищення імпорتنих мит з метою запобігання демпінгу;
- ✦ скорочення імпорتنих квот;
- ✦ запровадження нетарифних обмежень з метою ускладнення процедури ліцензування та митного оформлення;
- ✦ оголошення продукції конкурентів шкідливою для споживачів та/або екології.

Існують різні форми торгових війн (*рис. 1*).

За умов торгових війн найчастіше застосовується тарифний метод. Загалом, зміни способів провадження торгових війн насамперед залежать від наявності тих чи інших змін у регуляторній політиці самих держав. Із розвитком демократії, державної структури, прозорості державної системи та відповідності міжнародним нормам, задля вимірювання

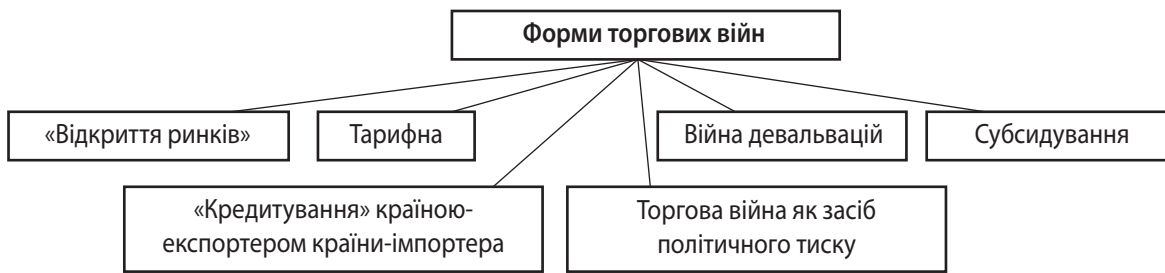

Рис. 1. Форми торгових війн

Джерело: побудовано на основі [8].

результативності певної політики або ж економічних методів почали все частіше застосовувати для звітності макроекономічні показники. Власне саме тому надзвичайно важливо нарощувати обсяги продажів за кордон і в будь-який спосіб обмежувати продаж на своїй території імпортової продукції. У табл. 1 наведено характеристику форм торгових війн.

Світові торгові війни та конфлікти з'явилися із виникненням міжнародної торгівлі. Із часом у галузевому розрізі їх характер змінювався. Зокрема, якщо у стародавні часи війни починалися в основному з причини зіткнення інтересів виробників на ринках сировини, то з розвитком економіки країн спектр галузей став істотно ширшим, включаючи при цьому легку та хімічну промисловість, а також ринки високих технологій.

Детального опрацювання в розрізі учасників торгових конфліктів потребують мотиви та політика в кожному визначеному протистоянні (табл. 2). Тільки за результатами ґрунтованого вивчення та аналізування торгових війн можна буде запропонувати більш дієвий апарат задля їх вирішення, а в перспективі й превентивні заходи за умов виникнення перших ознак напруги.

Головна цьогорічна подія світових ринків – торгова війна між США та Китаєм – визначить картину в усіх інших аграрних сегментах. Сполучені Штати хоча й скоротили площі під соєю, отримали рекордний врожай культури. У 2017 р. США вже мали абсолютний рекорд зі збору сої – близько 90 млн т (до торгової війни приблизно 60% американського врожаю закуповував Китай). Цього року Китай не придбав нічого, і навіть якщо завтра торгова війна закінчиться, – це не вирішить проблеми. Тому фермери США наступного року планують більше уваги приділити виробництву кукурудзи та злакових культур.

Але в цілому світові запаси пшениці продовжують знижуватися, і навіть плани американських фермерів цей тренд не змінять. Країнам Чорноморського басейну варто зважити на це і зробити висновки. У світі буде спостерігатися надлишок пропозиції сої та кукурудзи, й можна спрогнозувати наявність високого попиту на пшеницю. На основі аналізування ф'ючерсних контрактів можна стверджувати про наявність умов і тенденцій зростання цін на пшеницю та, навпаки, зменшення цін на кукурудзу.

Торгові війни між США та Китаєм можуть покласти край будь-якому зростанню, якщо країни не вирішать свої суперечки. Тому Міжнародна торгова

Таблиця 1

Характеристика форм торгових війн

Форма	Характеристика
«Відкриття ринків»	Захоплення ринків інших країн силовими методами з метою їх подальшого відкриття
Тарифна	Маніпуляція за допомогою імпортних та експортних тарифів країною-суперником
Війна девальвацій	Девальвація власної валюти задля заохочення експорту
Субсидування	Приховане дотування експортерів за допомогою надання податкових пільг, пільгових умов страхування та позик за ставкою, нижчою за ринкову
Торгова війна як засіб здійснення політичного тиску	Використання торговельних і економічних важелів з метою досягнення політичних цілей
«Кредитування» країною-експортером країни-імпортера	Надання позички країні-імпортеру під зобов'язання закупівлі продукції, яка позбавляє країну-кредитора ймовірної конкуренції та створює певну економічну залежність від неї

Джерело: складено на основі [2].

Сучасні світові торгові війни

Учасники	Причини виникнення
Росія – Україна	Прямий і прихований протекціонізм
	Зловживання чинними фітосанітарними нормами
	Використання економічної залежності України з метою досягнення власних політичних та економічних цілей
США – Китай	Наявність нелегального китайського експорту
	Обмеження експорту
	Штучне завищення курсу юаня
США – ЄС	Прямий і прихований протекціонізм
	Порушення правил режиму найбільшого сприяння
	Нав'язування власних стандартів
	Зловживання антидемпінговими засобами, які дозволені СОТ
Китай – ЄС	Маніпуляції тарифами на експорт
	Нав'язування Китаю власних стандартів

Джерело: складено на основі [2].

система вперше за багато років знаходиться під реальною загрозою руйнування. Цьому «сприяють» Сполучені Штати, які зіграли ключову роль у створенні СОТ правил міжнародної торгівлі. У 2019 р. США заявили про введення торговельних мит на сталь і алюміній із усіх країн, і це був перший наслідок для України. Наступним наслідком стало уповільнення глобального економічного зростання, в результаті чого конкуренція на зовнішніх ринках стала сильнішою.

У 2014 р. розпочалася нова торгова війна – між Україною та Росією, коли Росія двічі заборонила ввезення на свою територію українських сирів, а з часом і м'ясних продуктів, виготовлених в Україні. Наслідки «сирної війни» були відчутними і пізніше, коли управління Федеральної служби з ветеринарного та фітосанітарного нагляду Російської Федерації (Россільгоспнагляд) виявило антибіотики в сирах компаній «Прометей» (філіал «Менський сир») та «Миргородський сироварний комбінат», які входять до складу «Мілкіленд», великого продуцента молочної продукції. З цієї причини відомство ввело режим підвищеного контролю продукції, котра поставляється даними підприємствами. Наступним етапом торгової війни була епопея з продукцією компанії Roshen, на яку російська санітарна служба також наклала ембарго з причини нібито виявленого в молочному шоколаді бензопірену. Проте Казахстан, Таджикистан, Білорусь і Молдова за результатами здійснених незалежних перевірок не виявили в українських солодощах жодних шкідливих речовин. Цікаво, що жодна із даних країн не заборонила ввезення шоколаду компанії Roshen, проте Білорусь заборонила їх транзит до Росії. На думку експертів, у забороні постачання продукції компанії Roshen до РФ має місце

елемент російської політики проти України, яка має на меті спонукати Україну до посилення інтеграції з Росією – насамперед, до вступу до Митного союзу та вирішення військового конфлікту на сході України на користь Росії. Втім, на цьому торговельно-протистоянні між Україною і Росією не закінчилися. Митною службою Росії було фактично заблоковано імпорту товарів із України, до списку ризикованих експортерів було включено всі українські підприємства, які перед тим постачали свою продукцію на територію РФ.

Тотальну перевірку товарів, які Україна імпортує з Росії, також ініціював Київ. Українсько-російське митне протистояння залежатиме від того, як довго воно триватиме. Але є і позитив: торгової війни з Росією змушують Україну переорієнтуватися на власні ринки. На українсько-російських прикордонних пропускних пунктах стоять черги з вантажівок, а на російських прикордонних залізничних станціях стоїть ще більше товарних потягів із України. Російські митники повністю перевіряють вантажі, змушуючи перевізників розвантажувати та завантажувати кожен транспортний засіб. Першою про ці проблеми заявила Федерація роботодавців України. А «Укрзалізниця» спростовує інформацію про перешкоди в роботі залізничного транспорту.

Компанія «Оболонь» у ситуації, подібній до ситуації із компанією Roshen, сама відмовилася відвантажувати продукцію в Росію, поки ситуація не стане зрозумілішою. Збитки України не будуть великими. Відомо, що Росія споживає близько чверті українського експорту. За розрахунками міністерства, у першому кварталі Україна експортувала до Росії продукції на суму понад 3,7 млрд дол. США, тоді як до країн ЄС – на суму понад 4,5 млрд дол. Загалом

для української економіки проблеми з експортом до Росії не будуть руйнівними, однак агропромисловий комплекс може зазнати істотних збитків.

Щороку ситуація в Україні, зокрема її економічне становище, змінюється. Так, товарну структуру експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції України за період 2014–2019 рр. наведено в табл. 3.

Як можна побачити з табл. 3, найбільший експорт відбувся у 2017 р. Явний спад експорту видно у 2015 р. – як наслідок введення на той час антитерористичної операції на території України. Та, слідкуючи за новинами 2018–2019 рр., можна сказати, що ситуація з того часу стала дещо кращою, проте так само триває торгова війна між Україною та Росією.

У цілому варто зазначити, що якщо розвиток українського агросектора і надалі перебуватиме в безпосередній залежності від глобальних трендів, все буде вирішуватися з огляду на те, як саме Україна розв'яже проблемні питання в сільському господарстві. Передусім це стосується залучення додаткових інвестиційних потоків у галузь та взагалі припливу коштів до аграрного виробника. Загальним слабким місцем для українського сільського господарства на роки наперед залишиться логістика. Станом на сьогодні Україна вже відчуває проблеми з трудовими ресурсами, та негативні тренди щодо нестачі кадрів у сільському господарстві будуть тільки загострюватися. Якщо держава, аграрні виробники, місцева влада не знайдуть нормальних рішень, як затримати кадри у країні, то на ринку складеться ситуація, коли в агросекторі доведеться возити людей на більші відстані. Це, до речі, додасть до загальної логістичної проблематики ще більше гостроти [10].

Щодо факторів зростання аграрної галузі України, то варто зосередитися на кількох найбільш актуальних напрямках:

1) *підвищення продуктивності виробництва*. Україна має нарощувати врожайність і результативність використання землі. Сьогодні Україна акумулює десяту частину світових запасів чорнозему, і 72,1% площі складається із сільськогосподарських угідь. Проте українські аграрії отримують у два-три рази менше виручки з гектара, ніж їхні західні колеги, і показники продуктивності українського АПК поки не дотягують до показників основних конкурентів України на глобальній аграрній арені;

2) *зростання продуктивності праці*. АПК не стане невичерпним ресурсом створення робочих місць в Україні, і розраховувати на це не варто. За значно більших обсягів аграрного виробництва в західних країнах зайнятість у цій галузі не перевищує 2–3% робочої сили. Модель агробізнесу з високою зайнятістю за низької ефективності веде до зниження його конкурентоздатності. Тому Україна має залучати та впроваджувати наявні сьогодні технічні та техно-

логічні рішення, які допоможуть підвищити продуктивність праці, а разом із цим – і конкурентоспроможність українського агропродукту;

3) *експорт*. Передусім, потрібно орієнтуватися на зростання частки експорту продуктів агровиробництва з високою доданою вартістю. Усі про це говорять, але небагато компаній це демонструє. Утім, досвід одного найбільших виробників зерна та м'яса птиці – «Миронівського хлібопродукту» (МХП) – доводить, що це цілком можливо: основний український експортний продукт – м'ясо птиці та продукція, вироблена з м'яса птиці, має високу додану вартість. І, власне, це має бути економічним постулатом для всіх учасників АПК. Ще один важливий фактор – вихід на нові ринки. Сьогодні обсяги експорту різняться, але наступним кроком після відкриття ринку є його насичення та масштабування присутності. Українська команда працює над відкриттям таких ринків, як Японія, Сінгапур, Китай – це ринки з великою ємністю щодо продукту, який вона можемо постачати, тому вони дуже перспективні. І завершальна складова – відповідна сертифікація української агропродукції під експортні поставки та впізнаваність українського бренду, без чого буде надзвичайно важко конкурувати в умовах «економічного націоналізму» кожної країни. Це завдання і для агробізнесу, і для державних структур, таких як Міністерство економіки та Держпродспоживслужба. «МХП» приділяє багато уваги формуванню репутації та промоції своїх експортних брендів на світовому ринку, де ми виступаємо тільки постачальниками, а не виробниками. Це непросто, і забере, напевно, не один рік, але завдяки партнерській бізнес-моделі Україна прагне сформувати обізнаність про український продукт, зроблений на експорт. Свого часу робітники України працювали кілька років над тим, щоб «Наша Ряба» стала загальнонаціональним упізнаваним брендом. Тепер потрібно повторити це на глобальній продовольчій арені;

4) *орієнтування на нішеві галузі*. Високі перспективи українському АПК відкриває рослинний білок: горох, квасоля, сочевиця, нут. Ці культури сьогодні не входять у пакет холдингів, оскільки потребують індивідуального підходу до поля та іншої специфіки експорту. До аргументів на користь цієї ніші, окрім наявного запиту та слабкої конкуренції, ще можна додати доступність для середнього та навіть малого агробізнесу;

5) *варто розвивати всі можливості агровиробництва, які називають «український органік»*. Свіжі продукти, які можна експортувати, приміром, у Європейський Союз, – це фрукти, овочі, ягоди, горіхи та, знову ж таки, м'ясо птиці, яке, завдяки географічній близькості європейських ринків, можна доставляти не тільки замороженим, а й охолодженим. Зрештою, за сучасної системи логістики та нормальної організації роботи всього логістичного ланцюга, за півтори доби м'ясо та інші види продукції тваринницької

Динаміка товарної структури експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції України за період 2014–2019 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Commodity code and title by Ukrainian Classification of Commodities in Foreign Trade
	2	3	4	5	6	7	
Усього (коди 1–24)	9935978,5	17038805,3	16668953,8	14563144,5	15281802,6	17756854,1	Total(code 1–24)
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	771386,6	1084105,1	1014473,9	823434,9	775036,9	1108757,0	I. Live animals and livestock products
01 живі тварини	3636,7	13008,8	14471,8	25639,9	30903,4	45708,8	01 live animals
02 м'ясо та їстівні субпродукти	90179,2	348633,2	381775,3	377668,3	387791,9	531240,1	02 meat and edible meat by-products
03 риба і ракоподібні	21007,7	20812,4	27401,3	12994,8	17007,3	26376,9	03 fish and crustacea
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	648786,6	691739,5	575431,0	386477,3	330521,4	494207,3	04 milk and milk products, hen eggs; honey
05 інші продукти тваринного походження	7776,4	9911,2	15394,5	20654,6	8812,9	11224,0	05 other animal products
II. Продукти рослинного походження	3976213,4	8875920,1	8736139,2	7971492,5	8093693,7	9215707,9	II. Plant products
06 живі дерева та інші рослини	1782,2	2124,5	1414,4	2340,4	3703,8	3956,6	06 trees and other plants
07 овочі	119209,4	112652,4	129861,6	97214,6	152647,3	235369,3	07 vegetables
08 їстівні плоди та горіхи	208836,5	138491,8	148191,4	154083,5	148221,9	195287,3	08 eatable fruits and nuts
09 кава, чай	9869,9	11893,2	14645,0	10595,7	14088,4	13610,0	09 coffee, tea
10 зернові культури	2467060,7	6371334,7	6544127,6	6057490,0	6073915,3	6501134,3	10 cereals
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	80847,9	137192,9	124400,7	117887,9	138667,9	181891,4	11 products of the flour-grinding and great industry
12 насіння і плоди олійних рослин	1085659,1	2048059,7	1687715,3	1475455,6	1534995,1	2060121,4	12 oil seeds and fruits
13 шелак природний	1261,0	798,6	557,1	527,0	443,3	587,5	13 shellac natural
14 рослинні матеріали для виготовлення	1686,7	53372,2	85226,1	55897,8	27010,8	23750,2	14 plant materials for production
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	2617314,4	3507076,4	3822031,8	3299799,1	3962975,8	4605666,2	III. 15. Animal or plant fats and oils
IV. Готові харчові продукти	2571064,1	3571703,7	3096308,9	2468418,0	2450096,2	2826723,0	IV. Finished food products
16 продукти з м'яса, риби	48687,2	58947,9	32378,9	12467,5	14323,8	15551,3	16 meat and fish products

1	2	3	4	5	6	7	8
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	206502,6	259390,6	147092,9	169508,2	352008,4	417349,4	17 sugar and sugar confectionery
18 какао та продукти з нього	591612,0	56813,3	322877,6	187263,1	162209,1	183736,2	18 cocoa and cocoa products
19 готові продукти із зерна	254289,7	413145,4	390134,6	267917,7	212454,1	296408,3	19 preparations of grains
20 продукти переробки овочів	210389,5	404190,6	297777,9	183896,7	140278,7	176497,5	20 products of vegetables processing
21 різні харчові продукти	122919,8	252120,5	212291,7	117179,4	100208,9	121045,9	21 other foodstuffs
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	443700,0	411341,6	251284,4	183608,0	163813,5	209235,6	22 alcoholic and non-alcoholic beverages, vinegar
23 залишки і відходи харчової промисловості	479066,4	923387,3	1108252,0	995781,3	982983,7	1051170,0	23 remains and wastes of food industry
24 тютюн і промислові замітники тютюну	213896,9	292366,6	334218,9	350796,0	321816,0	355728,8	24 tobacco and industrial substitutes of tobacco

Джерело: складено на основі [9].

галузі під брендом Made in Ukraine можуть бути доставлені в будь-яку європейську країну, де є наші потенційні споживачі.

ВИСНОВКИ

На підставі виконаних досліджень розглянуто торгові війни та їхні наслідки для аграрної промисловості України. На економіку Україну впливає не лише Росія з політичним та економічним тиском, а й торгова війна між США та Китаєм. Звісно, це виражено не безпосередньо, як у випадку з Росією, проте слід зазначити, що торгова війна між такими провідними країнами, як США та Китай, істотно уповільнює глобальне економічне зростання, зокрема через ситуацію на ринку сталі, оскільки американська «атака» розпочалася саме з цієї торгової позиції китайців. Унаслідок цього вплив конкуренції на зовнішніх ринках став більш істотним, оскільки саме металургійна продукція є другою за обсягом експортною статтею України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кременюк В. Современный международный конфликт: проблемы управления. *Международные процессы*. 2003. Т. 1. № 1. С. 63–73. URL: <http://intertrends.ru/system/Doc/ArticlePdf/681/Kremenyuk-01.pdf>
2. Безрукова Н. В., Василенко М. В. Світові торговельні війни: особливості та наслідки. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4153>
3. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні / наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Заповіт, 2019. 188 с.
4. Омельченко О. Світова торгова війна: наслідки для світу та України // *Європейська правда*. 22.06.2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/06/22/7083470/>
5. Ісаханова Н., Прокопенко Ю. Стратити не можна помилувати, або як правильно ставити кому при проведенні торговельних розслідувань // *Юридична газета online*. 2021. № 11. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/stratiti-ne-mozhna-pomiluvati-abo-yak-pravilno-staviti-komu-pri-provedenni-torgovelnih-rozsliduvan.html>
6. Григоренко Ю. Без правил: протекціонізм перетворив торгівлю на війну всіх проти всіх // *GMK Center*. 16.03.2021. URL: <https://gmk.center/ua/posts/bez-pravil-protekcionizm-peretvoriv-torgivlju-na-vijnu-vsih-proti-vsih/>
7. Асланова Е. Торгова війна як прояв економічних конфліктів: зміст та специфіка розгортання // *Сучасні наукові погляди на економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16 лютого 2019 р.)*: у 2-х ч. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Ч. 1. С. 14–17. URL: http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/3818/1/Конференція_16%20лютого%2c%20Асланова.pdf

8. Яценко О. М., Ускова Д. С. Сучасні детермінанти та форми міжнародних торговельних суперечок. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. № 28. Ч. 2. С. 173–176. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-64>
9. Статистичні дані сільського господарства, 2019 р. / Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_sg_zb.htm
10. Останков М. Економічна криза та торговельні війни: чого чекати аграрному ринку України в 2019-му // *Landlord*. 11.12.2018. URL: <https://landlord.ua/news/ekonomichna-kryza-ta-torgivelnii-viyni-yaki-postanut-vikliki-pered-agrarnim-rinkom-ukrayini-v-2019-mu/>

REFERENCES

- Aslanova, E. "Torhova viina yak proiav ekonomichnykh konfliktiv: zmist ta spetsyfika rozhortannia" [Trade War as a Manifestation of Economic Conflicts: The Content and Specifics of the Deployment]. *Suchasni naukovi pohliady na ekonomichni mekhanizmy stymulivannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytkum part 1* (2019): 14-17. http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/3818/1/Конференція_16%20лютого%2c%20Асланова.pdf
- Bezrukova, N. V., and Vasylenko, M. V. "Svitovi torhovelni viiny: osoblyvosti ta naslidky" [World's Trade Wars: Features and Consequences]. *Efektivna ekonomika*, no. 6 (2015). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4153>
- Hryhorenko, Yu. "Bez pravyl: protektsionizm peretvoriv torhivliu na viinu vsikh proty vsikh" [No Rules: Protectionism Has Turned Trade into a War of All Against All]. *GMK Center*. March 16, 2021. <https://gmk.center.ua/posts/bez-pravil-protektionizm-peretvoriv-torgivljuna-vijnu-vsikh-proti-vsikh/>
- Isakhanova, N., and Prokopenko, Yu. "Stratyty ne mozha pomyluvaty, abo yak pravylno stavtyty komu pry provedenni torhovelnykh rozsliduvan" [Execution Cannot

- Be Pardoned, or How to Properly Put a Coma When Conducting Trade Investigations]. *Yurydychna hazeta online*. 2021. <https://jur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/stratitine-mozhna-pomiluvati-abo-yak-pravilno-staviti-komu-pri-provedenni-torgovelnih-rozsliduvan.html>
- Kremenyuk, V. "Sovremennyy mezhdunarodnyy konflikt: problemy upravleniya" [Contemporary International Conflict: Problems of Governance]. *Mezhdunarodnyye protsessy*, vol. 1, no. 1 (2003): 63-73. <http://intertrends.ru/system/Doc/ArticlePdf/681/Kremenyuk-01.pdf>
- Omelchenko, O. "Svitova torhova viina: naslidky dla svitu ta Ukrainy" [World Trade War: Consequences for the World and Ukraine]. *Yevropeiska pravda*. June 22, 2018. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/06/22/7083470/>
- Ostankov, M. "Ekonomichna kryza ta torhovelni viiny: choho chekamy ahrarnomu rynku Ukrainy v 2019-mu" [Economic Crisis and Trade Wars: What to Expect in the Agricultural Market of Ukraine in 2019]. *Landlord*. December 11, 2018. <https://landlord.ua/news/ekonomichna-kryza-ta-torgivelnii-viyni-yaki-postanut-vikliki-pered-agrarnim-rinkom-ukrayini-v-2019-mu/>
- "Statystychni dani silskoho hospodarstva, 2019 r." [Agricultural Statistics, 2019]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_sg_zb.htm
- Torhovelni viiny suchasnosti ta yikh vplyv na ekonomichne zrostannia i rozvytok u sviti ta Ukraini* [Modern Trade Wars and Their Impact on Economic Growth and Development in the World and in Ukraine]. Kyiv: Zapovit, 2019.
- Yatsenko, O. M., and Uskova, D. S. "Suchasni determinanty ta formy mizhnarodnykh torhovelnykh superechok" [Modern Determinants and Forms of International Trade Disputes]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, vol. 2, no. 28 (2019): 173-176. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-64>